

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НЕУРЯДОВИМИ ПРАВОНАХИСНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

DEFENSE OF THE HUMAN RIGHTS BY NON-GOVERNMENTAL LAW-DEFENSE ORGANIZATIONS

Алмаші М.М.,

*кандидат юридичних наук, завідувач кафедри правознавства
Закарпатського інституту імені Августина Волошина
ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

Статтю присвячено захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями. Здійснено характеристику співпраці неурядових правозахисних організацій із державою у сфері захисту прав людини. Охарактеризовано співпрацю неурядових правозахисних організацій із міжнародними організаціями у сфері захисту прав людини. Проаналізовано діяльність неурядових правозахисних організацій щодо захисту окремих груп прав людини.

Ключові слова: захист прав людини, неурядові правозахисні організації, захист прав людини неурядовими правозахисними організаціями, захист прав людини в Україні, права людини.

Статья посвящена защите прав человека неправительственными правозащитными организациями. Осуществлена характеристика сотрудничества неправительственных правозащитных организаций с государством в сфере защиты прав человека. Охарактеризовано сотрудничество неправительственных правозащитных организаций с международными организациями в сфере защиты прав человека. Проанализирована деятельность неправительственных правозащитных организаций относительно защиты отдельных групп прав человека.

Ключевые слова: защита прав человека, неправительственные правозащитные организации, защита прав человека неправительственными правозащитными организациями, защита прав человека в Украине, права человека.

The article is devoted to the defense of the human rights by non-governmental law-defense organizations. Cooperation between non-governmental law-defense organizations and state in the sphere of defense of the human rights is characterized. Cooperation between non-governmental law-defense organizations and international organizations in the sphere of defense of the human rights is characterized. The activities of the non-governmental law-defense organizations on the defense of the human rights are analysed.

Key words: defense of the human rights, non-governmental law-defense organizations, defense of the human rights by non-governmental law-defense organizations, defense of the human rights in Ukraine, human rights.

У контексті сучасних євроінтеграційних процесів, розвитку України як правової й демократичної держави, еволюції громадянського суспільства, розвитку конституційного права України важливого значення набуває дослідження проблематики захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями.

Дослідження проблематики захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями має важливе практичне значення для подальшого вдосконалення інституту прав людини в Україні та реформування конституційного законодавства України. Унаслідок цього дослідження проблематики захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями є важливим для розвитку науки конституційного права. Саме тому ми ставимо за мету охарактеризувати захист прав людини неурядовими правозахисними організаціями. Завданнями статті є такі: здійснити аналіз захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями, охарактеризувати співпрацю неурядових правозахисних організацій із державою у сфері захисту прав людини; охарактеризувати співпрацю неурядових правозахисних організацій із міжнародними організаціями у сфері захисту прав людини; проаналізувати діяльність неурядових правозахисних організацій щодо захисту окремих груп прав людини.

Проблематика захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження багатьох сучасних науковців, зокрема О.М. Бикова, Ю.М. Бицаги, Д.М. Белова, А.Ю. Олійника, В.Ф. Погорілка, Н.Г. Шукліної.

Засадою функціонування сучасної демократичної правової держави є належна реалізація й ефективний захист прав людини. Захист прав людини є цілісною системою, що складається з інституційної та нормативної складових, що мають внутрішньодержавний і міжнародний рівень. У цій системі важливою інституцією є неурядові правозахисні організації, які здійснюють свою діяльність на місцевому, регіональному, національному або міжнародному рівнях. Більшість неурядових правозахисних організацій співпрацює у сфері захисту прав людини з відповідними органами місцевого самоврядування, органами державної влади, а також із міжнародними організаціями, зокрема з ООН, Радою Європи, ОБСЄ.

У кожній сучасній демократичній державі з-поміж суб'єктів правозахисної діяльності важливе значення мають неурядові правозахисні організації, що здійснюють свою діяльність у сфері захисту прав людини: адвокатура, засоби масової інформації, громадські організації, політичні партії, професійні спілки, релігійні організації та благодійні фонди,

більшість із яких на постійній чи на непостійній основі здійснюють правозахисну діяльність, у тому числі практичний захист окремих прав людини. Для побудови ефективного механізму захисту прав людини в демократичних і правових державах важливо, щоб його елементом були й неурядові правозахисні організації, адже вони є незалежними від урядових інституцій і муніципальних органів та дають змогу виявити об'єктивні проблеми й недоліки в наявній практиці реалізації та захисту прав людини в тій чи іншій державі.

Основою діяльності неурядових правозахисних організацій в Україні є Конституція України [1], Загальна декларація прав людини [2], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [3], Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права [4], а також відповідні закони України, зокрема Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. [5] та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. [6].

У контексті досліджуваної проблематики доречною є думка відомого українського правозахисника Є. Захарова: «Правозахисні організації – типовий продукт розвинутого громадянського суспільства, їх головна функція – контроль над діями (або боротьба з бездіяльністю)

державного апарату щодо реалізації та забезпечення прав людини» [7]. На думку Є. Захарова, вони мають захищати свободу людини, її право «вільно управляти власною долею», незалежно від держави, яка постійно порушує це право. Активіст правозахисту є певною мірою державником: він завжди апелює до державних органів і їхніх посадових осіб із метою усунути порушення прав людини або, якщо це неможливо, мінімізувати наслідки порушення та домогтися відшкодування завданих збитків. Отже, місія правозахисних організацій полягає в захисті прав людини від держави й одночасно сприянні державі в забезпеченні та захисті прав людини [7].

Отже, неурядові правозахисні організації є невід'ємним елементом громадянського суспільства, запорукою розвитку кожної держави як демократичної та правової, елементом громадського контролю народу як єдиного джерела влади в республіках.

Звичайно, з-поміж неурядових правозахисних організацій основне місце займає адвокатура. Адвокати є професійними захисниками прав людини. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність – незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Проте на практиці важливе значення має не тільки адвокатура, а й увесь інший спектр неурядових правозахисних організацій, основні особливості діяльності яких щодо захисту прав людини ми розглянемо нижче.

У багатьох країнах люди наражаються на чималий ризик, захищаючи права окремих осіб, повідомляючи про права людини або створюючи організації для захисту певних прав чи груп населення. Лікарі, журналісти, адвокати, судді, науковці, профспілкові діячі або члени організацій із захисту прав людини – широкий спектр. Часто вони втручаються в політичні дискусії та обстоюють аргументацію з прав людини в тих випадках, коли інші аргументують свою позицію лише з позицій владної політики або власних інтересів [8].

У недемократичних державах державна влада часто обмежує й перешкоджає діяльності неурядових правозахисних організацій щодо захисту прав людини, створює «проурядові» організації, які є лояльними до недемократичного режиму й часто «не замічають» грубі порушення прав людини, які мають непоодинокі місце в таких державах. Проте міжнародна спільнота приділяє значну увагу захисту прав правозахисників та недопущенню незаконного тиску на окремих правозахисників і неурядові правозахисні організації в їх закон-

ній діяльності щодо захисту прав людини. Цьому присвячені навіть окремі міжнародні документи, які ми розглянемо нижче.

У межах ООН Генеральною Асамблеєю 9 грудня 1998 р. була прийнята Декларація про право й обов'язок окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати й захищати загально визнані права людини та основні свободи [9] (далі – Декларація прав захисників). Відповідно до ст. 1 цього документа кожна людина має право індивідуально й разом з іншими заохочувати й прагнути захищати та здійснювати права людини й основні свободи на національному та міжнародному рівнях.

У Декларації прав захисників також встановлено основні права захисників прав людини. Зокрема, згідно зі ст. 5 Декларації прав захисників із метою заохочення й захисту прав людини та основних свобод кожна людина має право індивідуально й разом з іншими на національному й міжнародному рівнях проводити мирні зустрічі або збори; створювати неурядові організації, асоціації або групи, вступати в них і брати участь у їх діяльності; підтримувати зв'язок із неурядовими або міжурядовими організаціями.

Відповідно до ст. 6 Декларації прав захисників кожна людина індивідуально й разом з іншими має право знати, шукати, добувати,

отримувати й мати у своєму розпорядженні інформацію про всі права людини й основні свободи, включаючи доступ до інформації про те, яким чином забезпечуються ці права та свободи у внутрішньому законодавстві, у судовій або адміністративній системах; як передбачається в міжнародних документах із прав людини й інших застосовних міжнародних документах, вільно публікувати, передавати або поширювати серед інших думки, інформацію й знання про всі права людини та основні свободи; вивчати, обговорювати, складати й мати думку щодо дотримання всіх прав людини й основних свобод як у законодавстві, так і на практиці, привертати увагу громадськості до цих питань, використовуючи ці та інші відповідні засоби.

Відповідно до ст. 9 Декларації прав захисників під час здійснення прав людини й основних свобод, включаючи заохочення й захист прав людини, згадані в цьому документі, кожна людина індивідуально й разом з іншими має право користуватися ефективними засобами правового захисту й бути під захистом у разі порушення цих прав. Із цією метою кожна людина, чії права або свободи ймовірно порушені, має право особисто або через посередництво законно уповноваженого представника направити скаргу в незалежний, неуперед-

жений і компетентний судовий або інший орган, створений на підставі закону, розраховувати на його своєчасний розгляд цим органом у ході публічного розгляду й отримати від такого органу, відповідно до закону, рішення, що передбачає заходи для виправлення становища, включаючи будь-яку належну компенсацію в разі порушення прав або свобод цієї особи, а також право на примусове виконання цього рішення чи ухвали без невиправданої затримки. Із цією ж метою кожна людина індивідуально й разом з іншими має, зокрема, право пропонувати й надавати кваліфіковану в професійному сенсі правову допомогу або інші відповідні консультації й допомогу в справі захисту прав людини та основних свобод.

Із цією ж метою й відповідно до застосовних міжнародних документів і процедур кожна людина має право індивідуально й разом з іншими на безперешкодний доступ до міжнародних органів, що мають загальну або спеціальну компетенцію отримувати й розглядати повідомлення з питань прав людини та основних свобод, а також підтримувати з ними зв'язок. Держава проводить негайне й неупереджене розслідування або забезпечує проведення розслідування кожного разу, коли є розумні підстави вважати, що на будь-якій території, що знаходиться під її юрисдикцією, відбулося пору-

шення прав людини й основних свобод.

Декларація прав захисників принципово визначає кожну людину, яка мирно виступає за підтримку й захист прав людини, як захисника прав людини. Важливим поступом було запровадження в 2000 р. тодішньою Комісією з прав людини ООН посади спеціального доповідача щодо ситуації з правами людини.

Ратифікація вказаної декларації окремими країнами світу сприятиме посиленню захисту прав правозахисників і покращенню практики правозахисної діяльності в різних державах. На жаль, Україна ще не ратифікувала цей документ. Однією з рекомендацій Україні в межах Універсального періодичного огляду ООН 2012 р. є така: «...впровадити в адміністративну практику Декларацію ООН щодо правозахисників; зупинити переслідування правозахисників і громадських активістів; розширити співпрацю органів влади з громадськими правозахисними організаціями через проведення постійних консультацій, створення дорадчих консультаційних органів, обговорення проектів нормативно-правових актів у сфері прав людини» [10].

Правозахисниками, що здійснюють практичну діяльність щодо захисту прав людини в межах неурядових правозахисних організацій є не тільки адвокати чи професійні

юристи. Чимало людей здійснює правозахисну роботу поза якими-небудь професійними або службовими межами. Наприклад, правозахисником можна назвати студента, який організовує студентську акцію з метою припинення катувань у в'язницях. Також можна назвати правозахисником жителя сільської місцевості, який береться за організацію демонстрації членів громади на знак протесту проти екологічної деградації оброблюваних земель у результаті забруднення промисловими відходами. Політичний діяч, який виступає проти хронічної корупції в уряді, є правозахисником, оскільки його дії заохочують і захищають ефективне управління й певні права, які ставляться під загрозу такою корупцією. У цьому контексті правозахисниками можна вважати також свідків під час розгляду судом справ стосовно тих, хто порушує права людини, і свідків, які надають інформацію міжнародним правозахисним органам або національним судам і трибуналам із метою допомогти їм в усуненні порушень.

У всьому світі люди домагаються здійснення прав людини відповідно до умов їхнього життя та власних уявлень. Деякі правозахисники набули міжнародної популярності, проте більшість імен залишається невідомою. Незалежно від того, чи працює людина в місцевому органі

самоврядування, поліцейським, який охороняє закон, або актором, який використовує свою майстерність для показу несправедливості, усі вони можуть виконувати певну роль у просуванні прав людини. Усе залежить від того, як такі люди практично підтримують права людини, і в деяких випадках від того, чи докладаються «особливі зусилля» [11, с. 8–9].

У контексті захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями важливе значення має їх співпраця з державою, міжнародними організаціями й органами місцевого самоврядування у сфері реалізації та захисту прав людини.

Співпраця неурядових правозахисних організацій із державою відбувається шляхом діалогу. Темою його є реальне дотримання державою прав людини, а характер визначається принципом «чесного співробітництва людей, які не є однодумцями»: ми допомагаємо державним органам у забезпеченні прав людини там, де наші позиції збігаються, і протидіємо порушенням прав людини всіма доступними законними засобами. Цей діалог буде результативним, якщо його учасники поважають один одного і є рівноправними. Рівноправність можлива тільки тоді, коли учасники однаково інформовані, і тому доступ до інформації, яка знаходиться в розпорядженні державних органів

і стосується прав людини, є вкрай важливим.

Діалог навряд чи буде ефективним, якщо активісти правозахисту будуть перебувати в стані суцільної конфронтації з державою та прокурорським тоном винуватити владу в усіх бідах. Якщо правозахисні організації не будуть достатньо професійними, якщо кваліфікація активістів правозахисту буде нижчою, ніж кваліфікація державних службовців, то успішна співпраця між ними просто неможлива. Діалог не буде ефективним, якщо держава створює кишенькові громадські організації чи підтримує зв'язки тільки з тими, хто її беззаперечно підтримує, а також якщо посадові особи держави будуть ставитися зверхньо до правозахисних організацій, якщо активісти правозахисту будуть почуватися залежними. Незалежність є необхідною передумовою діалогу правозахисних організацій із державою. Тому вони не повинні фінансуватися з державного бюджету, оскільки в цьому випадку незалежність втрачається. Бюджетне фінансування правозахисних організацій буде можливим, коли діалог досягне рівня усталеної співпраці на засадах взаємодовіри та взаємоповаги [7].

Неурядові правозахисні організації часто з'ясовують обставини порушень прав людини, збирають інформацію про них і розсилають її. Вони можуть, наприклад, засто-

совувати лобістські стратегії, щоб привернути до своїх повідомлень увагу громадськості та провідних політиків, суддів і правоохоронців, щоб домогтися розгляду результатів проведених розслідувань (наприклад, журналістських розслідувань) та усунення порушень прав людини. Окремі правозахисні організації періодично публікують доповіді зі своїми висновками.

Більшість неурядових правозахисних організацій працює на місцевому або національному рівні, домагаючись поваги прав людини у своїх громадах і країнах. У цьому разі вони мають справу переважно з місцевими органами влади, відповідальними за забезпечення дотримання прав людини в межах окремої області або країни в цілому. Разом із тим деякі правозахисні організації працюють на міжнародному рівні. Вони, наприклад, можуть здійснювати моніторинг ситуації в галузі прав людини на регіональному або міжнародному рівні й направляти інформацію в міжнародні регіональні або універсальні інституції з прав людини, включаючи спеціальних доповідачів Комісії з прав людини ООН, або конвенційним органам ООН. Проте робота неурядових правозахисних організацій стає змішаною й ускладненою, причому основна увага надається місцевим і національним проблемам у сфері захисту прав людини, однак

вони встановлюють контакти також із міжнародними регіональними й універсальними інституціями, які можуть надати їм підтримку в покращенні стану захисту прав людини у відповідних країнах.

У процесі практичної діяльності неурядових правозахисних організацій щодо захисту прав людини вони часто концентрують свою діяльність на захисті окремих прав або груп прав людини. Наприклад, є організації, які захищають переважно права виборців, права жінок, права дітей, права інвалідів, права національних меншин, права корінних народів, права журналістів, релігійні права, права ув'язнених, права біженців, права внутрішньо переселених осіб та інші. Зокрема, в Україні після Революції гідності та початку конфлікту в Автономній Республіці Крим, місті Севастополі й на Донбасі створено чимало неурядових правозахисних організацій, які займаються захистом прав людини щодо внутрішніх вимушених переселенців із Криму та Донбасу, військовослужбовців, учасників добровольчих батальйонів. У цьому контексті започатковано чимало волонтерських ініціатив, що здійснюються переважно неурядовими правозахисними організаціями, які суттєво допомогли підвищити обороноздатність України, покращили екіпірування військовослужбовців, сприяли позитив-

ним реформам у сфері оборони й військової служби, сприяли вирішенню багатьох проблем реалізації та захисту прав людини, які виникли у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на Донбасі. Ці волонтерські ініціативи свідчать про подальший розвиток громадянського суспільства в Україні, який засвідчує, що неурядові правозахисні організації є невід'ємним елементом сучасної демократичної держави й можуть суттєво допомогти державі, навіть у її найбільш критичні моменти. Неурядовими правозахисними організаціями також актуалізовано питання про визнання кримських татарів корінним народом України, що також є актуальним щодо кримчаків, караїмів та гагаузів України. Також актуальним є визнання такими, що підпадають в Україні під захист Європейської хартії регіональних мов або мов меншин [12], румейської та урумської мов, носіями яких є переважно греки Приазов'я.

Також відбувається співпраця неурядових правозахисних організацій із міжнародними організаціями як регіонального, так і універсального рівнів у сфері захисту прав людини. Так, при Економічній та Соціальній Раді ООН консультативний статус має низка неурядових організацій, що здійснюють захист прав корінних народів, зокрема Міжнародна рада з договорів індіанців, Всесвітня рада

корінного населення, Центр правового захисту індіанців, Всесвітня асоціація представників корінних народів, Рада Всесвітнього товариства старійшин та інші. Нині понад 135 різних неурядових організацій беруть участь у розробці міжнародно-правових документів у сфері захисту прав корінних народів, зокрема Братство корінних народів Аляски, Фонд корінних народів Аляски, Асоціація корінних народів, Рада корінних народів Канади, Союз корінних народів Бразилії, Рада саамі, Центр корінних народів Тасманії. Неурядові організації зайняли провідне місце в системі захисту прав корінних народів. Нині неможливо уявити функціонування системи захисту прав корінних народів без такої інституції. Важлива особливість неурядових організацій – їх відносна незалежність і свобода від втручання держав у їх справи [13, с. 17]. Отже, співпраця неурядових правозахисних організацій із міжнародними організаціями має важливе значення для подальшого розвитку системи міжнародно-правового захисту прав людини, зокрема прав корінних народів.

Окремі неурядові правозахисні організації важливе значення приділяють гендерним проблемам, захисту прав жінок і недопущенню гендерної дискримінації. Досягнення рівності між жінками й чоловіками вимагає чіткого визначення

шляхів досягнення рівності щодо гендерних питань і запобігання практики дискримінації прав жінок із метою вироблення стратегії щодо подолання гендерної дискримінації. ООН має значний досвід щодо закріплення прав жінок, а в останнє десятиліття здійснено значний прогрес у сфері захисту прав жінок у різних країнах світу [14, с. 1].

Захисники прав жінок – це жінки та інші правозахисники, які заохочують і захищають права жінок та гендерну рівність, включаючи жінок, які працюють над будь-якими питаннями, що стосуються прав людини й основних свобод, індивідуально або колективно в будь-якому регіоні світу [15].

Головним порушником щодо правозахисників є держава. Проте нерідко виявляється, що права жінок-правозахисниць порушуються членами їх власних громад, які незадоволені й обурені їхньою правозахисною діяльністю, яка, на думку деяких лідерів громад, може виходити за межі їхніх уявлень про традиційну роль жінок. У цих випадках державна влада часто виявляється нездатною належним чином захистити правозахисниць і їхню роботу від загрозливих громадських сил. У багатьох частинах світу традиційна роль жінок сприймається як невід’ємна частина культури суспільства. Саме тому правозахисницям особливо важко ставити під

сумнів і критикувати аспекти традицій і культури, що порушують права людини. Жінки, які вирішили стати правозахисницями, змушені часто терпіти гнів сімей і громад, які вважають, що під загрозою опиняється і честь, і культура. Цей тиск із тим, щоб вони припинили правозахисну роботу, може бути дуже сильним. Оскільки правозахисниці повинні виконувати повсякденні обов’язки, доглядаючи за маленькими дітьми або старенькими батьками, їм часто дуже важко продовжувати свою правозахисну роботу, знаючи, що арешт або взяття під варту не дозволить їм виконувати цю функцію в сім’ї. Це, як і раніше, є проблемою для правозахисниць, незважаючи навіть на те, що у всьому світі чоловіки все частіше беруть на себе частину обов’язків щодо догляду за утриманцями. Проте жінки також використовують цю роль для посилення своєї правозахисної діяльності, наприклад, у випадках, коли «матері зниклих осіб» створюють правозахисні організації. Те, що вони є матерями жертв порушень прав людини, є для цих правозахисниць дуже сильним мобілізуючим чинником і правозахисним стимулом [11, с. 14]. Зокрема, щодо захисту прав полонених під час антитерористичної операції на Донбасі, військовослужбовців Збройних Сил України Комітет солдатських матерів України здійснює важливу діяль-

ність щодо захисту їх прав, а також їх повернення з полону чи покращення умов їх тримання в полоні.

Неурядові правозахисні організації також займаються проблемами захисту релігійних прав людини. Так, чимало проблем в Україні нині існує у зв'язку з реституцією майна релігійних громад. Зокрема, відкритим залишається питання щодо реституції майна, яке було незаконно відібрано в релігійних громад національних меншин за роки радянської влади в Україні. Наприклад, неодноразово ставилося питання перед органами влади про повернення будівлі синагоги в Ужгороді іудейській релігійній громаді Ужгорода, однак і досі це питання не вирішене. Необхідно вжити заходи щодо виконання ст. 35 Конституції України й Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» [16], а також щодо повернення релігійним організаціям культових споруд, які їм раніше належали [17, с. 40].

Нині в Україні є чимало судових спорів, пов'язаних із визнанням права власності на культові споруди, зокрема церкви, мечеті, синагоги, кенаси, відповідні земельні ділянки, резиденції священнослужителів, благодійні їдальні тощо. Стороною в таких справах часто є релігійні громади, які є неурядовим суб'єктом і часто захищають не тільки права своїх членів, а й потенційних і майбутніх своїх членів, від-

новлюють історичну справедливість щодо майна релігійних громад, що має важливе значення для належної реалізації й захисту релігійних прав людини. Тому в таких справах відповідні релігійні громади можна також розглядати як неурядові правозахисні організації. Іноді такі справи розглядаються судами досить довго, доходить навіть до суду касаційної інстанції. Вищі суди загальної юрисдикції в Україні намагаються об'єктивно розглядати такі спори, про що свідчить відповідна судова практика. Зокрема, Вищий адміністративний суд України ухвалив Постанову від 14 грудня 2011 р. в справі № К/9991/34681/11 [18], у якій захистив права релігійної громади Вознесіння Господнього парафії Української православної церкви Київського патріархату с. Кам'янка Тельманівського району Донецької області на її культову будівлю (церкву). Вищий господарський суд України прийняв Постанову від 13 березня 2007 р. в справі № 3/22-29/28а [19] за касаційною скаргою релігійної громади Української автокефальної православної церкви с. Верхня Стинава Стрийського району Львівської області (далі – релігійна громада УАПЦ) на Постанову Львівського апеляційного господарського суду від 15 листопада 2006 р. в справі № 3/22-29/28а за позовом Стрийської районної державної адміністрації Львів-

ської області до релігійної громади УАПЦ про витребування майна із чужого незаконного володіння, у якій Вищий господарський суд України захистив права релігійної громади УАПЦ на користування відповідною культовою будівлею (церквою).

На основі вищенаведеного можна констатувати, що вищі суди загальної юрисдикції в Україні здійснюють важливу діяльність щодо захисту прав людини, зокрема релігійних прав людини, а участь у відповідних судових процесах беруть і релігійні громади, які в таких справах мають ознаки неурядових правозахисних організацій.

Отже, неурядові правозахисні організації здійснюють важливу діяльність щодо захисту прав людини. Неурядові правозахисні організації є невід'ємним елементом громадянського суспільства, що є запорукою успішної розбудови демократичної та правової держави. Неурядові пра-

возахисні організації не можуть вирішити всіх проблем у сфері захисту прав людини, проте в тісній співпраці з органами державної влади, органами місцевого самоврядування й міжнародними організаціями вони можуть вирішити більшість проблем у сфері захисту прав людини.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі, зокрема щодо порівняльно-правового аналізу захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями в Україні та інших країнах Європи; впливу неурядових правозахисних організацій на стан захисту прав людини в умовах демократичної та правової держави; еволюції захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями в Україні.

Отже, у цій статті охарактеризовано проблематику захисту прав людини неурядовими правозахисними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
5. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1.

6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

7. Захаров Є. Про деякі нові риси правозахисного руху в Україні / Є. Захаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php?id=1196251282>.

8. Захист захисників прав людини / Міністерство закордонних справ Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/03/Menschenrechte/menschenrechte/02-aktionsfelder/2-2-schutz-menschenrechtsverteidigern.html>.

9. Декларація про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати і захищати загально визнані права людини та основні свободи, прийнята Резолюцією 53/114 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php?id=1153998285>.

10. Загальні механізми захисту прав людини (Україна) : доповідь Коаліції Громадських організацій, представлена на Універсальному періодичному огляді ООН 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csdp.org.ua/upload/file/UPR%20Ukraine%202012%20Stakeholders%20Reports_Ukr.pdf.

11. Правозахисники: захищаючи права людини. Виклад фактів № 29 ООН. – Х. : Харківська правозахисна група, 2006. – 56 с.

12. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets148re.htm>.

13. Права коренних народів : доклад експерта / Нижегородская международная модель ООН ; Совет по правам человека. – Нижний Новгород, 2014. – 17 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nnovimun.org/pdfs/The_Human_Rights_Council_Expert_Report.pdf.

14. Women's rights are Human Rights : United Nations. HR/PUB/14/2. – Geneva : United Nations publication, 2014. – 117 р.

15. Воздавая должное защитникам прав женщин / Верховный комиссар ООН по правам человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ohchr.org/RU/NewsEvents/WHRD/Pages/WomenHRDefenders.aspx>.

16. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 25. – Ст. 283.

17. Рекомендації за підсумками проведення «Моніторингу дотримання прав національних меншин в Україні» // Вісник Держкомнацміграції України. – 2002. – № 4. – С. 32–40.

18. Постанова Вищого адміністративного суду України від 14 грудня 2011 р. в справі № К/9991/34681/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/proviznannja-nediisnim-rozporjadzhennja-shodo-peredachi-kul-doc154204.html>.

19. Постанова Вищого господарського суду України від 13 березня 2007 р. в справі № 3/22-29/28а [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_1517007.html.